winter/lente 2003
9e jaargang nummer 1
€ 4

de Lotusvijver

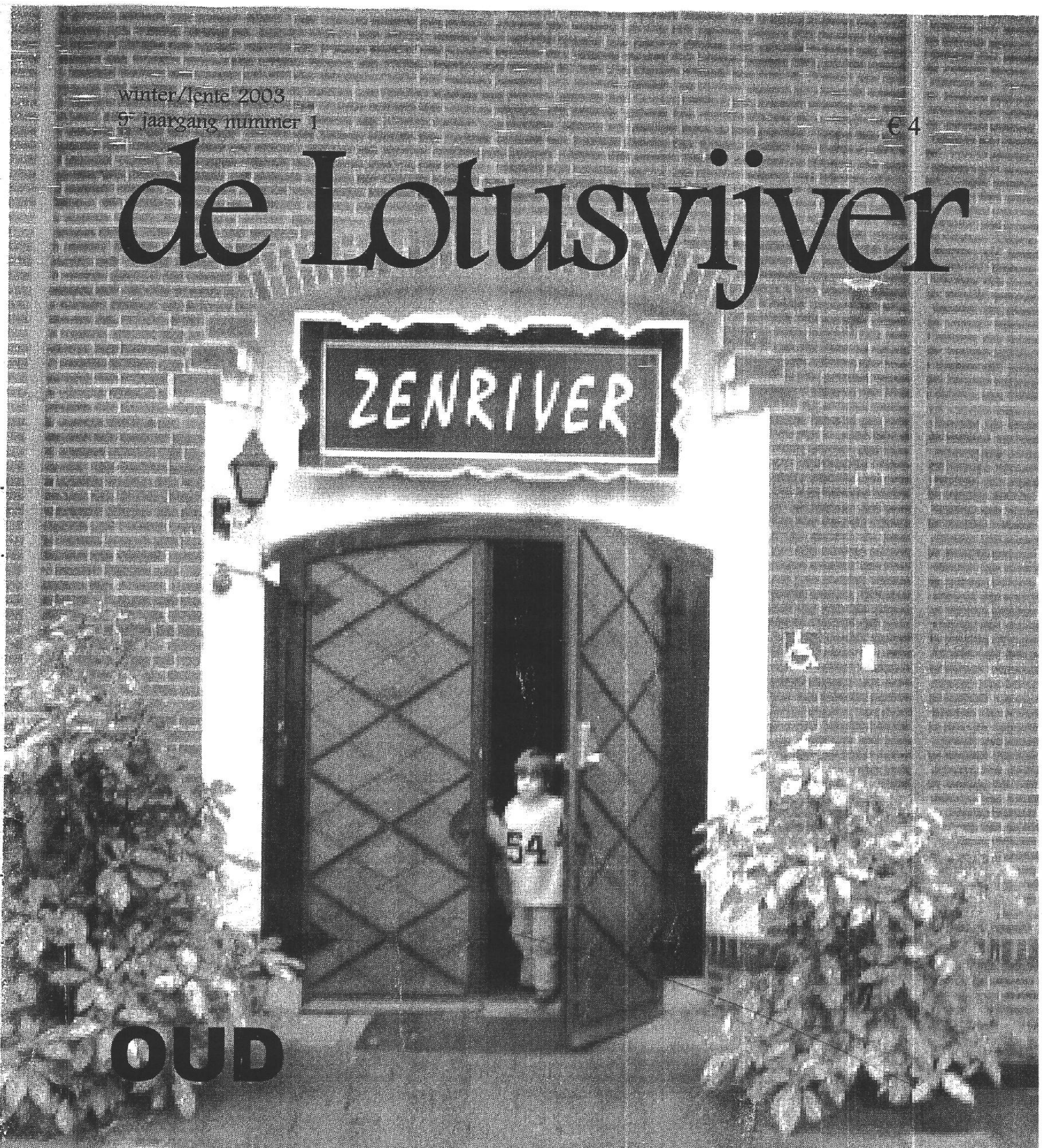
ZENRIVER
54

OUD EN NIEUW

Colofon

De Lotusvijver is een onafhankelijk kwartaalblad en een podium voor beoefenaars van zenmeditatie. De nadruk ligt op persoonlijke ervaring en de integratie van zen en het dagelijks leven.

winter/lente2003
9e jaargang, nummer 1

Redactie
Simon de Boer, Job van Dansik, Richard Lichtendahl, Kees Moerbeek, Jelle Seidel en Sjoerd Wiarda

Opmaak
Dirk Horai Beemster

Adviseur
Kees van de Bunt

Medewerkers aan dit nummer
Pascal van der Knokke, Martin van der Kruk, osie Piek, Robert van de Roer

Foto's
Sjoerd Wiarda, Pascal van der Knokke

Redactieadres
Ieplaan 21
2565 LC Den Haag
Tel. 070-3635909
E-mail: lotusvijver@planet.nl

Abonnementen
Abonnees betalen minimaal € 14 per kalenderjaar door overmaking van dit bedrag op girorekening 6863410 t.n.v. de Lotusvijver in Delft. Opzeggingen vóór 1 december.

Advertenties
Adverteerders wordt verzocht contact op te nemen met de redactie.
Kosten € 15 per halve pagina.

Kopij
De sluitingsdatum voor kopij (bij voorkeur aanleveren via e-mail of op diskette) voor het volgende nummer is 1 april 2003.
De redactie behoudt zich het recht voor advertenties, ongevraagd ingezonden artikelen en mededelingen zonder opgave van redenen te weigeren.

De artikelen in de Lotusvijver geven niet noodzakelijkerwijs het standpunt van de redactie weer.

SAMSARAVARIA

Sluiting Tiltenberg

Het is toch gebeurd. De Tiltenberg, centrum voor bezinning en meditatie te Vogelenzang, zal in het voorjaar van 2003 definitie haar deuren sluiten. Het is niet mogelijk gebleken de Tiltenberg blijvend uit de rode cijfers te halen. Op 23 maart is er een afscheidsbijeenkomst.

Opening Zen River Uithuizen

In Uithuizen staat sinds november 2003 een splinternieuw zencentrum, gebouwd in de jaren dertig. De opening van Zen River, Uithuizen vond en vindt plaats bij diverse gelegenheden: de inauguratie was op 25 november 2002, de officiële opening op 22 maart 2003. In september 2003 wordt Tenkei Sensei als Abt geïnstalleerd.

Sangha Nijmegen is niet meer

Onze correspondent in Nijmegen meldt, dat de sangha Nijmegen 'niet meer zit, maar op haar gat ligt.'

Nico Tydeman Sensei

Nico Sojun Tydeman zal tijdens de Big Mind sesshin in de Tiltenberg (april 2003) transmissie krijgen en daarmee Sensei worden.

De Geur Van Samsara

Egbert Oostenbroek, bekend van de Lotusvijver, heeft in november 2002 een boek gepubliceerd bij de uitgeverij Couste Que Couste (tel. 0229 217855). Het zijn verhalen, gebaseerd op dagboekaantekeningen over zijn ervaringen als zenstudent in Kanzeon, Dana en Zen River kringen.

De Lotusvijver komt naar u toe!

De redactie blijft streven naar verbetering van de inhoud en de productie van de Lotusvijver, zodat wij een groeiend aantal lezers beter kunnen bedienen tegen beheersbare kosten. We hebben een Plan gemaakt, waarvan lezersraadpleging en organisatie van bijeenkomsten onderdeel zijn. Jullie horen ervan.

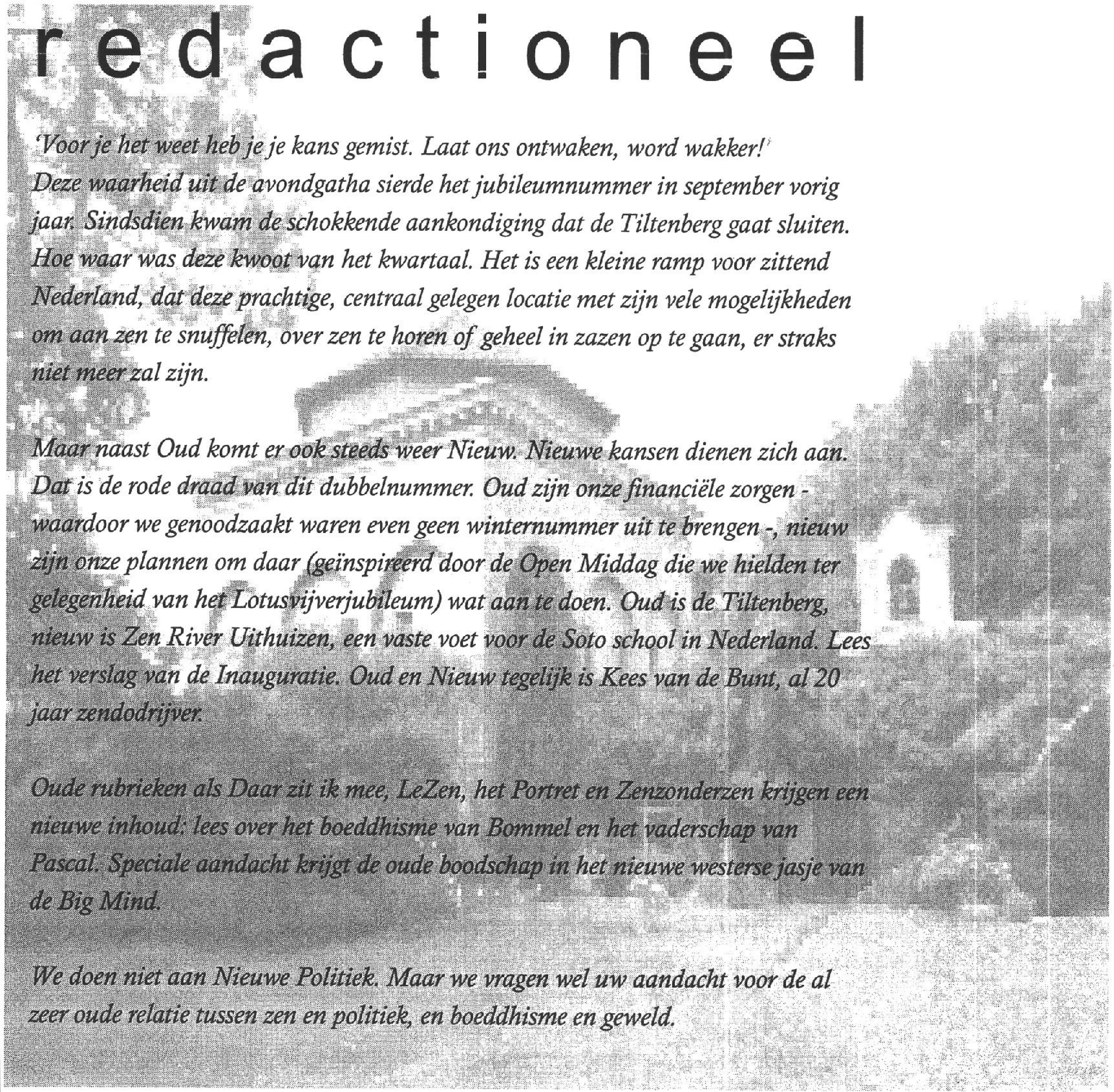

redactioneel

'Voor je het weet heb je je kans gemist. Laat ons ontwaken, word wakker!'
Deze waarheid uit de avondgatha sierde het jubileumnummer in september vorig jaar. Sindsdien kwam de schokkende aankondiging dat de Tiltenberg gaat sluiten. Hoe waar was deze kwoot van het kwartaal. Het is een kleine ramp voor zittend Nederland, dat deze prachtige, centraal gelegen locatie met zijn vele mogelijkheden om aan zen te snuffelen, over zen te horen of geheel in zazen op te gaan, er straks niet meer zal zijn.

Maar naast Oud komt er ook steeds weer Nieuw. Nieuwe kansen dienen zich aan. Dat is de rode draad van dit dubbelnummer. Oud zijn onze financiële zorgen - waardoor we genoodzaakt waren even geen winternummer uit te brengen -, nieuw zijn onze plannen om daar (geïnspireerd door de Open Middag die we hielden ter gelegenheid van het Lotusvijverjubileum) wat aan te doen. Oud is de Tiltenberg, nieuw is Zen River Uithuizen, een vaste voet voor de Soto school in Nederland. Lees het verslag van de Inauguratie. Oud en Nieuw tegelijk is Kees van de Bunt, al 20 jaar zendodrijver.

Oude rubrieken als Daar zit ik mee, LeZen, het Portret en Zenzonderzen krijgen een nieuwe inhoud: lees over het boeddhisme van Bommel en het vaderschap van Pascal. Speciale aandacht krijgt de oude boodschap in het nieuwe westerse jasje van de Big Mind.

We doen niet aan Nieuwe Politiek. Maar we vragen wel uw aandacht voor de al zeer oude relatie tussen zen en politiek, en boeddhisme en geweld.

DE KWOOT VAN HET KWARTAAL

Een trek van onbeschrijflijke opluchting verscheen over heer Bommels trekken toen al het weten uit zijn schedel verdween *(Marten Toonder)*

ZEN EN POLITIEK

I vow to cease from evil.
I vow to do good.
I vow to liberate all sentient beings.

Dit beloven zenboeddhisten tijdens Jukai. Jukai is de ceremonie waarbij zenstudenten de leefregels ontvangen. Ze worden 'boeddhist' - beter: Follower of the Way - en ontvangen een boeddhistische naam. En ze beloven nog veel meer dingen: uitwerkingen van deze drie. Ga er maar aanstaan. Het lijken wel politieke beginselverklaringen. Er zijn nauwelijks politieke partijen met hogere ethische normen en bevrijdingsidealen. Toch hoor ik in zenkringen weinig over politiek. Waarom is politiek niet in? Het antwoord ligt in een tegenvraag. Hoe kun je van een religieuze groepering die de weg van verinnerlijking gaat, die zich bezig houdt het mysterie van leven en dood, verlangen dat zij zich bekommert om maatschappelijke vragen, laat staan politieke?

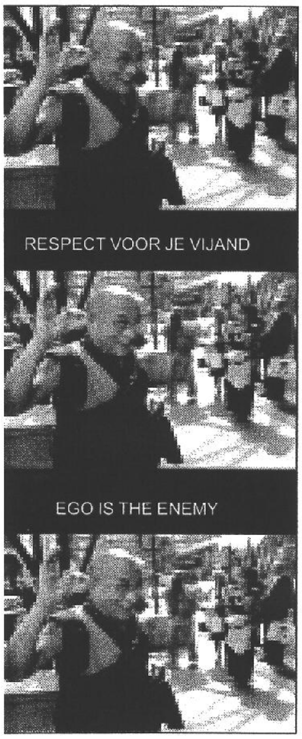

Hoe apolitiek is de zengemeenschap?

De zengemeenschap is, zoals ik deze de laatste tien jaar meemaak, maatschappelijk nogal teruggetrokken. Wat doen wij meer dan in kleine groepjes zwijgend bijeen zitten, ons oefenen in het laten vallen van lichaam en geest en het vinden van een wijder perspectief? En daarna bespreken waarom dit zelden lukt, en of dat erg is?

Dit klinkt badinerend, maar zo bedoel ik het niet. Het mediteren was en is voor mij een verademing, na een studie politieke wetenschappen die mij een links schuldgevoel bezorgde (*Dit, is, het begin, wij gaan door met, de strijd!*) en een religieuze zoektocht die uitkwam bij een kerk met een bijna politieke boodschap (*God is sociale rechtvaardigheid*). Ik werd bij zen niet lastig gevallen met oproepen tot engagement. Dacht ik. Maar de vraag naar maatschappelijke relevantie bleef aan mij knagen. *(Wat doe je aan sociale misstanden met die navelstaarderij?)*

Politiek is het proces dat op staatsniveau - met vreedzame middelen of met geweld - de internationale en nationale machtsverdeling bepaalt. Macht is nodig om idealen dichterbij te kunnen brengen. Politiek doordingt alles. Als zen zich niet met politiek bezig houdt, dan houdt politiek zich wel met zen bezig.
Steeds minder kan de zengemeen-

schap zich afzijdig houden. Voor Thich Nhat Hanh en de Dalai Lama gold dat al jaren, Bernie Glassman is de meest recente uitzondering in onze kringen. De afgelopen jaren is een discussie losgebarsten over het door Brian Victoria (*Zen at War*) onthulde feit dat Yasutani Roshi en vrijwel de gehele zengemeenschap de militaristische politiek van de Japanse regering voor en in de Tweede Wereldoorlog in alle opzichten heeft gesteund. Na 11 september 2001 bezinnen boeddhisten in de VS zich op hun houding tegenover politiek terrorisme en staatsgeweld. Boeddhistisch geïnspireerde geleerden ontwikkelden de laatste jaren Spiral Dynamics, een methode waarmee de ontwikkeling van mens en samenleving (inclusief politiek) integraal begrepen kan worden (zie *What Is Enlightenment).* De beweging Towards a European Zen (TEZ) organiseerde in 2001 een congres over de illusie van zenbeoefening met schone handen (*Zen without dirty hands?*). Genpo Roshi verkondigde in september 2002 tijdens een sesshin op de Tiltenberg dat een van de doelen van zijn Big Mind Proces het redden van de wereld is. Je in de bergen terugtrekken is niet meer genoeg. In 2002 is Nederland in een zodanige politieke en maatschappelijke crisis geraakt, dat ook boeddhisten zich daarover gaan uitspreken. Lees bijvoorbeeld Jean Karel Hylkema in de BOS-Nieuwsbrief van 31 december 2002 over het waarden-en-normen-debat. Wat kunnen boeddhisten bijdragen? Verabsoluteer je eigen normen niet, maar verdiep je in hun oorsprong. Waarden en normen dienen gebaseerd te zijn op Juist Inzicht.

Boeddha en Brazier

Vanwaar deze tot mislukken gedoemde afzijdigheid? Het voert te ver deze historisch te duiden, maar ik vermoed dat de Tweede Wereldoorlog en de Koude Oorlog daarmee veel van doen hebben. Politiek is vies, zeker indien dit bedrijf totalitaire trekken vertoont. Nico Tydeman illustreert dit in zijn opstel over verlichting in 'Zen without dirty hands?': hij zet in de personen van Yasutani Roshi en Karlfried Dürckheim het belang van hun individuele bevrijding door persoonlijke verlichting direct tegenover hun foute opstelling in de oorlog. In Japan was de zengemeenschap al sinds de 19e eeuw - gedwongen - al te zeer betrokken op de nationale staat. Zen kan zich maar beter concentreren op zijn kern, het mysterie van leven en dood, lijkt Nico daarmee te zeggen.

Verbeter de wereld, begin bij jezelf, maar eindig daar niet

Kun je dus maar beter afstand houden van die politiek? Een prikkelend boek van David Brazier wijst ons als Westerse witte boeddhisten op de beperktheden van dit standpunt. En

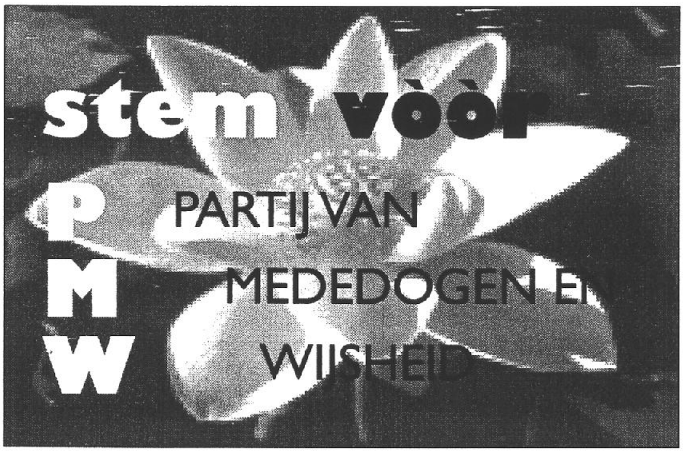

ook de Boeddha vond in zijn tijd dat zijn leer geen zuiver persoonlijke, maatschappelijk en politiek afzijdige godsdienst was. Dat lees ik ook bij Trevor Ling. In het vroege boeddhisme bestond een sterke betrokkenheid op wijs en weldadig bestuur en het openbare leven: alleen zo konden optimale bestuurlijke en sociaal-economische voorwaarden geschapen worden voor de groei van de sangha en de effectiviteit van de voorschriften. Zoals de Boeddha het kastensysteem in zijn tijd verafschuwde en bestreed, zo dienen hedendaagse boeddhisten zich scherp bewust te zijn van het heersende wereldsysteem met zijn zeer ongelijke verdeling van macht en rijkdom ten gunste van de Westerse elite. 'Wat kan ik eraan doen?' zeggen en het daarbij laten, is volgens Brazier geen verantwoorde boeddhistische houding. Hij acht de kans groot dat het witte boeddhisme verder afglijdt naar een kleingeestige, sektarische en irrelevante manier van najagen van persoonlijke euforie. Dit gevaar wordt versterkt door de onderlinge rivaliteit en het autoritaire conservatisme van de verschillende tradities, de neiging de verschillen tussen boeddhisme en christendom te veronachtzamen, het laten verwateren van boeddhistische ethiek in het belang van het krijgen van een grotere aanhang, en de fascinatie voor het exotische en esoterische.

Als zen zich niet met politiek bezig houdt, dan houdt politiek zich wel met zen bezig

Brazier is soms radicaal in zijn woede over de wereld, maar hij heeft een punt. Zien we het boeddhisme niet teveel als een privé-aangelegenheid, die mijlen ver verwijderd is van maatschappij en politiek?

Wat dan?

Een stap direct van de zendo naar maatschappelijke actie of politiek is mij te groot. Zenboeddhisme is een vorm van geestelijk leven die betrokken moet zijn op andere maatschappelijke sferen, maar dat betekent nog niet dat je beter milieu-activist of politicus dan zenboeddhist kan zijn. Ieder zijn vak. Sommigen zijn zenboeddhist en milieu-activist of politicus, anderen een van de twee. Wel zijn wij allen burgers in een democratische rechtstaat, en er zou geen onderscheid moeten zijn tussen ons burgerschap en ons boeddhisme. Laten we ons op dit feit bezinnen. Wat betekent het beginsel van geweldloosheid bijvoorbeeld voor ons burgerschap?

We kunnen bij de beantwoording van deze vragen leren van de Dalai Lama, die in ballingschap noodgedwongen een visie heeft ontwikkeld op de beginselen van democratie en geweldloosheid, nationaal en internationaal. Volgens *De monnik en de filosoof* betekent dit voor hem in de praktijk:
- respect voor de Chinezen;
- streven naar vreedzame coëxistentie met China;
- geen volledige onafhankelijkheid eisen, maar autonomie binnen een bondsstaat;
- geweldloosheid als enige realistische en acceptabele internationale benadering;
- terugtrekking uit het openbare leven zodra het Tibetaanse volk voor geweld zou kiezen, al dan niet langs democratische weg;
- terugtrekking uit het openbare leven zodra er een onafhankelijke regering in Tibet is;
- democratisering van het politieke stelsel van de Tibetanen in ballingschap;
- vastlegging van de gelijke rechten van burgers op leven, geluk en bescherming in wet en Grondwet;
- tegengaan van misbruik machtsposities door maatschappelijke groeperingen;
- bevordering van de harmonie in de samenleving als verantwoordelijkheid van burgers en overheid;
- tegengaan van de uitbuiting van seks en geweld in de media;
- bezinning op de vrijheid van meningsuiting hierbij.

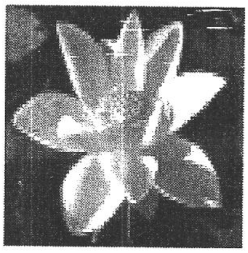

Tot zover deze oneerbiedig impressionistische aanduiding van het denken van de Dalai Lama, dat duidelijk maakt dat boeddhistische beginselen toepasbaar zijn op moderne staten.

Hoe politiek kan de Nederlandse zengemeenschap zijn?

In het Kwartaalblad Boeddhisme, winter 2002, staat een verklaring van Nederlandse zenleraren over de 'Zen at War'-kwestie. De zenleraren betreuren het gebeurde, willen dat Japanse zenautoriteiten hun verantwoordelijkheid nemen en kondigen aan dat ze zelf voortdurend zullen blijven kijken naar de ethische implicaties van hun eigen zenbeoefening. In een reactie vindt Christa Anbeek dit niet ver genoeg gaan:
'Het zou voor moderne (westerse) zenboeddhisten een uitdaging moeten zijn hun verhouding te bepalen tot de conflicten en problemen van deze tijd en zich te bezinnen op de vraag of, en zo ja op welke wijze,

> Waarden en normen dienen gebaseerd te zijn op Juist Inzicht

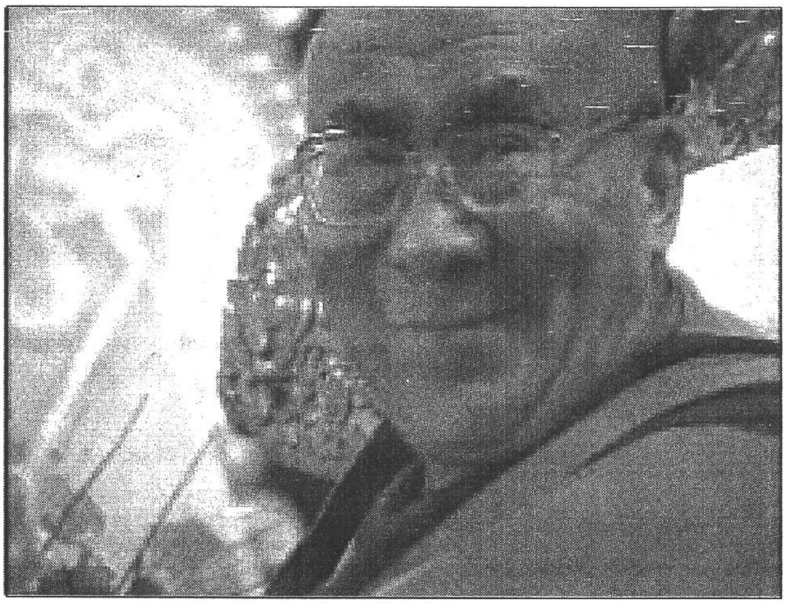

Dalai Lama houdt een voortdurend pleidooi voor liefdevolle vriendelijkheid

zij een bijdrage kunnen leveren aan meer vrede en welzijn in deze wereld.'

Ik ben het met haar eens. Je kunt van de zengemeenschap verlangen dat zij zich met maatschappelijke vragen bezighoudt, ook met politieke. En die bezinning zou zich niet tot ethische kwesties moeten beperken. Zonder te ontaarden in een soort activisme dat even fanaat is als het de waarheid in pacht denkt te hebben. Geen schuldbewust en beschuldigend activisme, maar praktische oefeningen in eenheidsbesef. Geen Zenboeddhistisch Vredesberaad (ZVB) of Zenboeddhistische Partij (ZP) dus. Meer een politieke meditatietank. Het gaat erom, te beseffen dat wij van hetzelfde hout gesneden zijn als onze politici, of we dat nu leuk vinden of niet. Wat let onze leraren om van tijd tot tijd naar buiten te treden met woorden van wijsheid? Waarom geen zen-politiek forum ontwikkelen over het sociaal-economische kastensysteem op wereldniveau, democratie en geweld, seks in de media, de multiculturele rechtsstaat? Kwesties genoeg die sinds de opkomst en ondergang van de LPF dringend wijsheid behoeven. Kiezer en politicus zijn één, maar hoe voorkom je geweld tussen die twee? Boeddha's zijn burgers met plichten.

Dit alles is de maatschappelijke verantwoordelijkheid van zen. De weg van verinnerlijking blijft de hoofdzaak, maar leidt niet naar ivoren torens waarin alleen nog het mysterie van leven en dood aan de orde is. De geloften dwingen ook tot goed burgerschap. Dat betekent: niet wegkijken, maar inzicht verwerven en handelen. Verbeter de wereld, begin bij jezelf, maar eindig daar niet.

Jelle Kyosei Seidel

BOS-Nieuwsbrief, 31 december 2002
Kwartaalblad Boeddhisme, winter 2002.
Lotusvijver, jaargang 2000, nummers 1,2 en 3 en zomer 2002
Tricycle, spring 2002
What Is Enlightenment, Fall/Winter 2002
D. Brazier, *The New Buddhism; a rough guide to a new way of life,* Constable Publishers, London, 2001
Inner peace in social action, Tiltenberg/Shunyata, 2000
T. Ling, *Boeddha*, Utrecht, 1976
J.-F.Revel en M. Ricard, *De monnik en de filosoof; gesprekken over boeddhisme en het westerse denken.* Rotterdam, Asoka, 1998
B. Victoria, *Zen at War,* New York, 1997
Zen without dirty hands, Tiltenberg/Couste Que Couste, 2001

PAPPA ZEN

PORTRET

Poep

't Is jouw huis, weet je. 't Is jouw huis. We zijn begonnen. Maar voor je naar Q. draait, kijk je om, vraag je. Kijk je en besluit zelf. We zijn begonnen. Mijn vingerknip kon de rafelige start niet meer voorkomen. Het moment is er niet naar. Je buigt voorover naar de bank en vraagt Q. En dan beweegt het al. Geduld in je ogen, geduld in je stem. Zachte warme handen die zijn billetjes van de luier ontdoen. De kamer geniet mee in geuren. Kleuren waren er al. Q. draait. Q. draalt. Zijn stem geeft voortdurend antwoord op alles wat je hem vraagt. Want je blijft in gesprek. Over het brood dat we gaan halen. Over de luier die verschoond moet. Over de broek die aangaat. Over de kleur van het één of ander. Q. draait en vindt dat je handen pijn doen op zijn enkels. Maar de poep brengt risico voor de bank. En je legt uit:
als je draait, moet ik je steviger vasthouden, als je stilligt, kan ik je billen sneller schoonvegen.

Geduld in je ogen. Geduld in je stem. Eén stem. Eén toon. Ook als de broek bij zijn enkels stagneert. En je de rit naar de bakker op het spel zet. Q. begrijpt en ligt stil. Pas wanneer het gevaar van poep op de bank geweken is, grijp je 'm bij zijn kladden. Q. schaterlacht en jij lacht mee.

'Hoe vond je het gaan?'
Ik merk bij mijzelf en bij Q. dat het niet gemakkelijk is. Er wordt toch gekeken. Ik ben op mijzelf aan het letten. 'Wat praat ik eigenlijk veel' of 'gaat het normaal ook wel zo'? Wel is het zo dat ik met Q. erbij automatischer doe wat ik gewoonlijk ook zou doen. Een gemakkelijke kapstok van routine. Aan Q merkte ik dat hij nu gemakkelijker is dan normaal. Hij bleef meer bij mij dan anders. Normaal vraagt hij meer naar mij.

'Je faciliteert....'
Dat is misschien altijd wel zo met een kind. Als ik alleen ben, kan ik mijzelf meer laten gaan. Hij houdt mij strak. Ik let voortdurend op. Ook in een gesprek met iemand anders, is hij voortdurend in mij.

'Hoeveel ruimte is er voor jou?'
Steeds meer. Ook omdat ik alles vanzelfsprekender doe. Eerst moet je alles echt doen. Later gaat het vanzelf. Het is als met zen eigenlijk. Eerst handelingen leren, daarna doe je ze van zelf. En wat nog belangrijker is, is dat ik heb ontdekt dat als ik mijn eigen dingen wil laten voorgaan, ik juist ruimte verlies. Q. gaat dan jengelen en houdt mij dan tegen. Juist als ik hem aandacht geef, ontstaat daarin ruimte. Het wordt leuker. Ik groei daarin en hij ook. Ik kan hem dan ook dingen vragen. Ik kan hem ook vragen

In 'het portret' laat een zenbeoefenaar zich in woorden schrijven. Wat zij/hij-zelf niet ziet, ziet mogelijk de schrijver. Wat de schrijver niet ziet, onthult mogelijk de ontmoeting. In dat ene moment is er kans dat ze inzien. En wat de ontmoeting niet onthult, ziet mogelijk de lezer.

aflevering 3

Pascal van der Knokke, 33 jaar, vader van een zoon van twee jaar, en sinds zeer kort ook van een dochter, maar die is van na dit portret. Pascal verbouwt huizen en woont bijna zijn hele leven in Den Haag, waarvan de laatste vier in het blauwe huis in de Marnixstraat. Samen met Emke, die hij al heel lang kent.

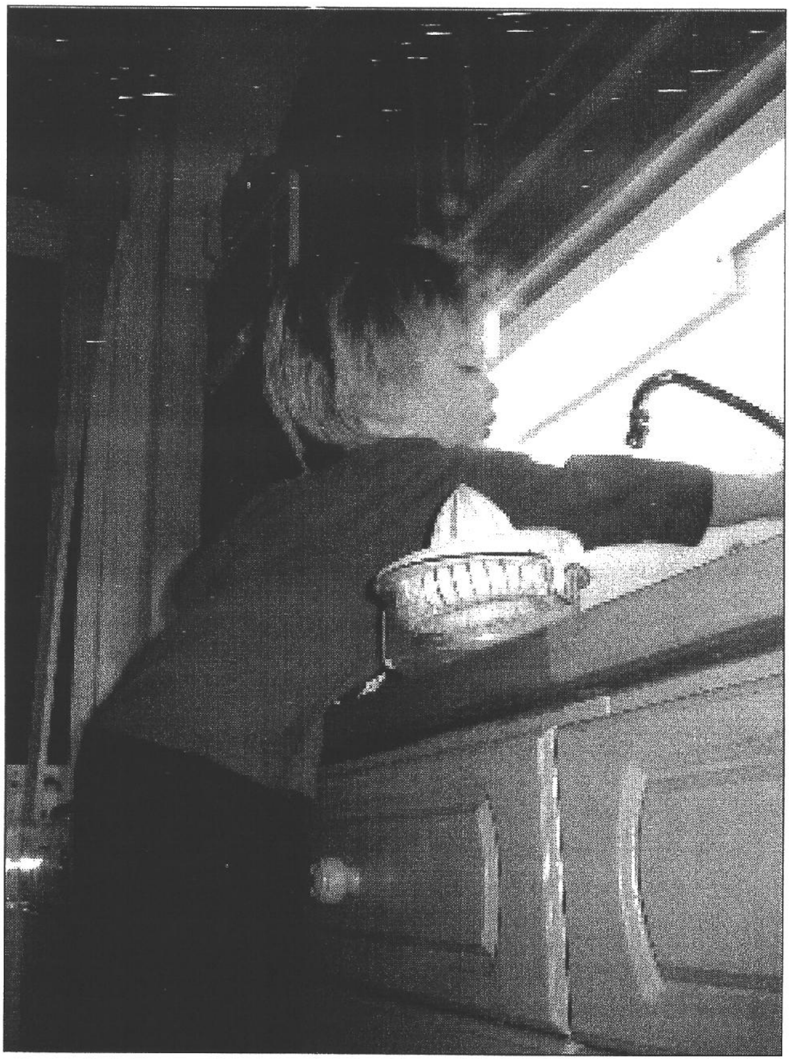

Q

mee te doen. Ik kan dan ook boos zijn. Echt boos of zogenaamd boos.

'Zoals toen hij zijn broek niet aanwilde?'
Ja, precies. Op dat moment noemde ik dat we zo niet naar buiten konden. Ik liep weg om de luier in de vuilnisbak te gooien en vroeg of hij dat dan zo wilde. Q. wilde naar buiten en dus bleef hij stilzitten om die broek aan te doen. Een volgende keer werkt dat niet. Zoiets ontstaat in een moment. Er is geen recept. Hij verkent grenzen. Wat ik merk is dat hij mij triggert. Mij alert houdt. Die ruimte is wat ik bedoel.

Stoep

Breed zijn je schouders. Loom is je gang op de fiets. Je slingert wat om een boompje heen, een oprit af en dan aan de overkant er weer op. Op de stoep. Q. voorop. Onzichtbaar tussen stuur en bodywarmer. Alsof het pad leuker is dan het doel. Terwijl het brood van de bakker toch gegeten moet worden. Maar het is wel zo spannend. Dat brood. Als je niet weet, welke slinger je waar brengt. De regen komt overtuigend neer. Maar deert jou niet. Ja. Je haren zijn wel nat. Maar niet de schat tussen je schouders. Niet je aandacht, één meter vooruit op je voorwiel. En in vlagen, niet verstaanbaar. Eén stem. Eén toon. Zoek je zijn aandacht. Jouw aandacht in hem.

"Ik zag in momenten een 'verlegen jongensachtigheid' in je houding en ogen. Hoe verhoudt zich dat tot de vader die rustig en duidelijk is?"
... Oh ja?... Dat komt door jou. Ik speel met jou een spel naar hem. Een dubbel verhaal met lijnen door elkaar. Er ontstaan situaties die minder natuurlijk zijn, waardoor ik mijzelf zie: 'Wat doe ik?' De echtheid van dat moment valt bloot ten opzichte van het spel dat we spelen, dat dan ineens ook werkelijkheid blijkt. Jij bent er immers. Het is even geen spel meer. Ik houd ook rekening met jou. Ik fiets zo langzaam dat je kunt meefietsen. Je moet mij toch kunnen observeren.

'Dat was niet de afspraak...'
Iets anders zou onmenselijk zijn. Ik kan je toch niet negeren. Ik zou dan bijvoorbeeld de voordeur achter mij op slot doen. Hoe zou jij er dan tussendoor hebben kunnen komen? Andere mensen kunnen dat wellicht beter dan ik. Dat Q. erbij is maakt ook uit. Als ik alleen zou zijn, bijvoorbeeld op mijn werk, zou ik mij makkelijker aan de regels van het spel kunnen houden. Dan is er een opener situatie. Werk is ook iets anders dan thuis. 't Is wel mijn huis! Bij de bakker bijvoorbeeld was het ook anders.

Als snoep

Een boterhammetje met gesmolten kaas. Want dat had je 'm gevraagd. *Wat wil je eten Q. Een boterham met kaas of met pindakaas? Gahsj!*, had hij geantwoord. *Wat zeg je, Q.? Gashj.* En toen je de kaas op het brood had gedaan, vroeg je of hij het warm of koud wilde. *Wahm,* had hij geantwoord. Dus werd het warm. En ook de ketchup smaakt lekker volgens Q. *Vindt Q. de groene ketchup lekker of vies, Q?* Lekker dus. En de laatste hapjes gaan in één keer, want anders is hij ze kwijt en moet hij zonder dat naar bed. De melk gaat in vier slokken simpel mee. Zo simpel en vanzelfsprekend als jij al die tijd al. Van oven naar tafel, van tafel naar aanrecht. Van het kastje naar de muur. Met één centrum dat stralend en klokkend aan tafel zit. Q. gaat naar bed. *Zeg maar 'dag'.* Hij zegt dag en geeft een hand, een handje zo klein.

'Wat gaf je vader jou, dat jij Q. wilt doorgeven?'
Hoe dan ook klaarstaan. Daar ging een enorm gevoel van veiligheid vanuit. Een makkelijke vraag eigenlijk...

'En wat van hem, zou je Q. willen besparen?'
Niet zien wat je eigen aandeel is. Hij heeft geen gevoel voor introspectie. Terwijl hij zo zijn best doet, laat hij een spoor van bagger na. Niet dat ik denk dat ik niet zo'n baggerspoor achterlaat. Op gebied van 'niet luisteren' bijvoorbeeld. Ik haal zo vaak alleen het mijne eruit. Ik vervorm informatie. Soms denk ik: 'je bent ook maar een prutser'. Dan probeer ik Q. dingen te laten doen die eigenlijk goed voor mijzelf zouden zijn. Op tijd naar bed gaan, bijvoorbeeld. Dan faciliteer ik.

'Wat doet het jou als jouw faciliteren niet het verwachte effect geeft?'
Dat kan haast niet. Dan vind ik dat de ander weinig respect betoont voor zijn omgeving. Als je iets aanreikt. En dat de ander dat dan niet ziet. Ik maak niet vaak een dergelijke botheid mee. Alleen in intense relaties komt zoiets voor. Die kunnen dat dragen. Bij ons. Ik merk. Met Emke gebeurt dat zelden. Ik zou mij dan ook onbegrepen voelen. Ik doe iets en het wordt niet aanvaard. Misschien heeft die ander mijn faciliteren niet nodig. Maar ik verwacht ook niet dat Q. meegaat. Ik voel dat ik het ben die iets aanreikt. En wat betreft mijn vader, ik weet dat het mijn vaders verwachting was.

Simon de Boer

Wilt u ook een portret laten maken? Schrijf naar boside@ zonnet.nl of neem contact op met de redactie.

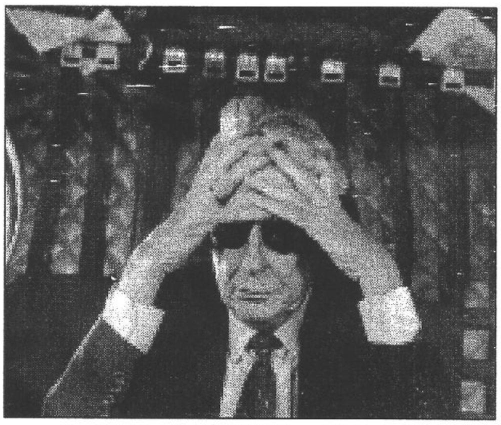

Geen schuld?

GEWELDIG?

Hoe legitiem is het beheerst gebruiken van geweld? Dat is voor mij de achterliggende vraag. Deze heeft zich met deze affaire opnieuw aan ons opgedrongen.

Door de Parlementaire Enquête is eind 2002 de Srebrenica-affaire weer volop in de belangstelling komen te staan. De val van het Paarse kabinet als gevolg van het NIOD-rapport ligt alweer wat verder terug. Centrale vraag daarbij was: als Dutchbat zich agressiever had opgesteld en de VN had kunnen overhalen militaire ondersteuning te leveren, zouden de aanstormende Serviërs dan tot staan zijn gebracht? En de levens van duizenden Bosnische mannen gespaard?

Saillant detail: Mient Jan Faber, secretaris van het Interkerkelijk Vredesberaad, trok begin 2002 weer flink van leer over de passieve en proceduregerichte houding van Dutchbat in juli 1995. In de jaren tachtig voerde hij, zoals je weet, het verzet aan tegen de plaatsing van kruisraketten door de NAVO.

Het doseren van geweld is een precaire aangelegenheid, dat blijkt hieruit maar weer. Als het om het afwegen gaat van 'stevig maar beheerst optreden' en de middelen die daarbij gebruikt moeten worden, is het gevaar van een tweeslachtige houding in de politiek niet denkbeeldig. Maar zijn wij niet allen medeverantwoordelijk voor wat er in Srebrenica (niet) gebeurde? Alles hangt toch met alles samen?

Instinctief of bewust reageren?

Het extrapoleren van twee uiterste mogelijkheden, zoals: het uit noodzaak moeten doden en je daar verre van houden, kan het bewustzijn scherper maken. Ook als boeddhist ontkom ik er niet aan keuzes te maken in actuele situaties. Het is wel verstandig je opstelling tegenover geweld vanuit verschillende posities te bezien. Wat doe ik met al mijn goede bedoelingen, als iemand mij lijfelijk aanvalt? Het kan voorkomen, dat ik puur instinctief reageer. Dat leidt vaak tot de meest adequate reactie, maar soms ook tot desastreuze gevolgen, als mijn reacties zonder mededogen zijn. Er is dan geen sprake meer van een bewuste keuze. Ik reageer vanuit mijn intuïtie, wat in bepaalde zenwegen zelfs wordt aangeleerd. Denk aan: Kendo, Judo, Aikido, Budo (weg = do). In veel gevallen is echter een bewuste keuze mogelijk, zoals in het geval van Thich Nhat Hanh, die tijdens de oorlog in Vietnam weigerde zich te conformeren aan de posities van de elkaar beoorlogende partijen. Hij zette zich volledig in om slachtoffers bij zowel voor- als tegenstanders van de twee strijdende partijen te helpen. Voor hem waren zij in de allereerste plaats mensen.

Zij hadden niet gekozen voor de ellende, waarin zij beland waren en wensten 'alleen maar' te overleven: eten, een plaats om de nacht door te brengen en de vale ochtendschemering af te wachten.

Zijn compassie werd jammer genoeg door de communisten niet getolereerd (en door de Amerikanen

toen niet begrepen), zodat hij in de gevangenis werd gezet. Aan zijn voorbeeld zie ik, dat ook het actief pacifist blijven in bepaalde gevallen bergen kan verzetten.
Vaak is er ook sprake van wat ik het 'Pilatus-effect' noem. Door mij ervan te distantiëren, denk ik niet verantwoordelijk voor de gevolgen van geweld te zijn. Mispoes! Een dergelijke geweldloosheid roept soms juist geweld op. Dat stemt mij droevig. Zo werd een van mijn kinderen op school regelmatig gepest, omdat hij niet op provocaties wilde reageren. Sommige klasgenoten wilden juist graag een reactie uitlokken.

Koan

Er is geen oplossing, dan je bewust te worden van tegenstellingen en deze te overstijgen/integreren. Misschien is het goed mij eens op de volgende koan te bezinnen: 'Hoe leef ik met geweldloos geweld en gewelddadige geweldloosheid.' Of ben ik daarmee helemaal op de verkeerde weg en moet het zijn: 'Hoe leef ik geweldig vreedzaam en met vreedzaam geweld?'

Of heb ik er helemaal niets van begrepen en moet ik Sensei nog maar eens raadplegen? Ik begin het laatste te geloven.

Toch is er een waarheid, die ik begrijp: *boeddhisme is geweldig!*

Richard Lichtendahl

BOEKHANDEL
ZAZEN
空
ZOUTMANSTRAAT 16A
2518 GP DEN HAAG
WWW.ZAZEN.NL
E-MAIL: INFO@ZAZEN.NL

070-364 42 65

JUBUNTLEUM

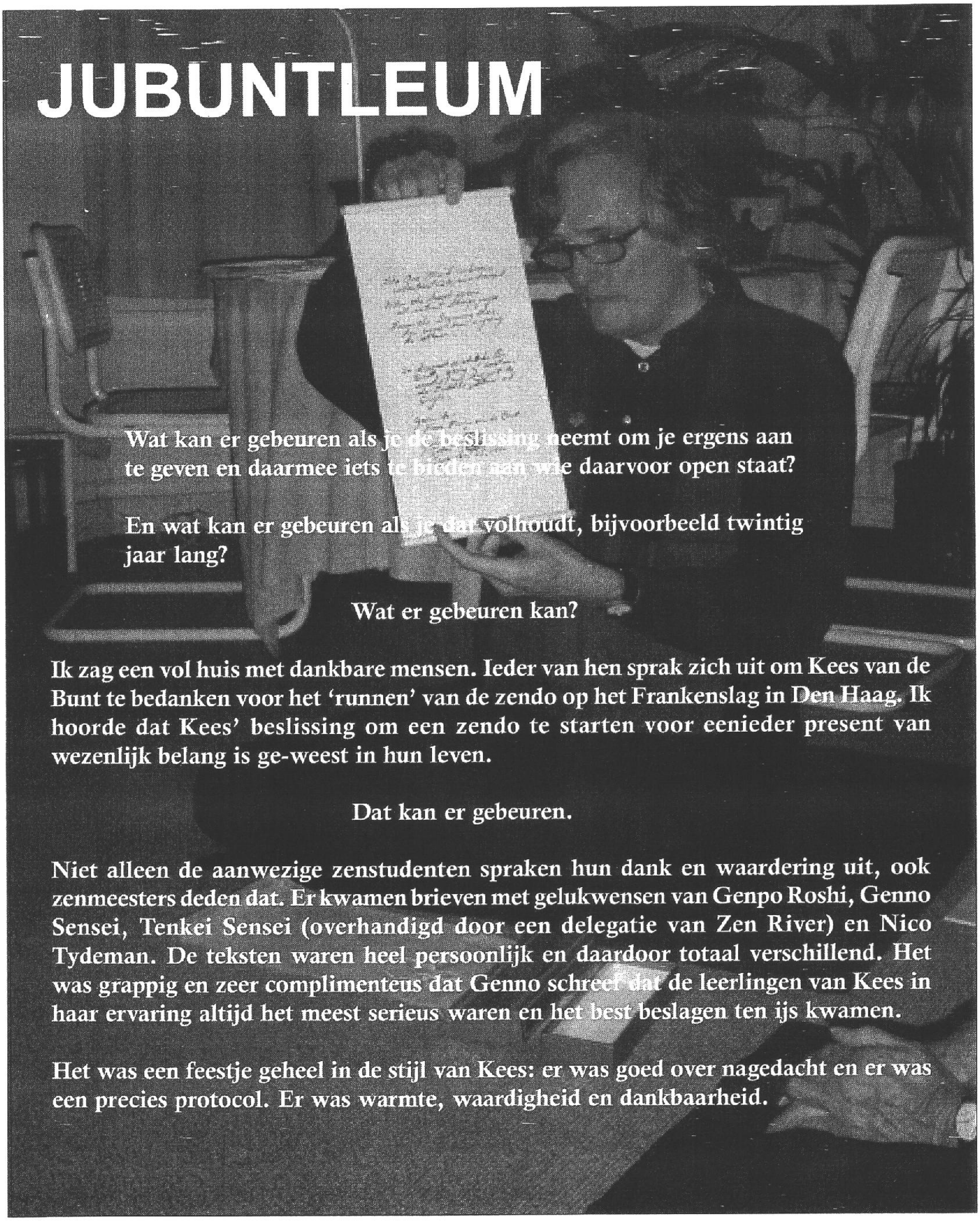

Wat kan er gebeuren als je de beslissing neemt om je ergens aan te geven en daarmee iets te bieden aan wie daarvoor open staat?

En wat kan er gebeuren als je dat volhoudt, bijvoorbeeld twintig jaar lang?

Wat er gebeuren kan?

Ik zag een vol huis met dankbare mensen. Ieder van hen sprak zich uit om Kees van de Bunt te bedanken voor het 'runnen' van de zendo op het Frankenslag in Den Haag. Ik hoorde dat Kees' beslissing om een zendo te starten voor eenieder present van wezenlijk belang is ge-weest in hun leven.

Dat kan er gebeuren.

Niet alleen de aanwezige zenstudenten spraken hun dank en waardering uit, ook zenmeesters deden dat. Er kwamen brieven met gelukwensen van Genpo Roshi, Genno Sensei, Tenkei Sensei (overhandigd door een delegatie van Zen River) en Nico Tydeman. De teksten waren heel persoonlijk en daardoor totaal verschillend. Het was grappig en zeer complimenteus dat Genno schreef dat de leerlingen van Kees in haar ervaring altijd het meest serieus waren en het best beslagen ten ijs kwamen.

Het was een feestje geheel in de stijl van Kees: er was goed over nagedacht en er was een precies protocol. Er was warmte, waardigheid en dankbaarheid.

HET PAD VAN EEN HEER VAN STAND

'Pim, pam, pet' was geen schrieperig soort partijpolitiek zoals heden ten dage, maar een oubollig familiespel. Een beer was nog echt een heer en ... van stand. Dat spreekt voor zich. Ollie B. Bommel was mijn held en Marten Toonder zijn duider. De zeventiger en tachtiger jaren waren echter geen poel van jolijt. Anders dan nu was tandengekners en geweeklaag *usance* in ondernemend Nederland. Toonders 'Bovenbazen' [1] geeft daar een aardig tijdsbeeld van. Volgt u mij op het pad van de Bommel?

Om zich te beschermen tegen de hebzuchtige omwereld wonen de Bovenbazen, negen in getal, in groepsverband in de Gouden Bergen, omringd door wolfsklemmen en schietgeweren. Deze 'bovenste tien' leiden een kommervol bestaan en verpozen zich met het ruilen van hun aandelenpakket. 'Iemand die alles heeft, is nooit meer blij wanneer hij wat ontvangt. In plaats daarvan moet hij altijd bang zijn dat hij iets verliest, want dat is de enige mogelijkheid die er voor hem overblijft', is het credo van deze negen oerkapitalistische stakkerds. Hoog tijd dus dat 'hun stille strijd eindelijk eens onverbloemd in het daglicht wordt gebracht', vindt Toonder.
De entrepreneurs vervelen zich stierlijk, schrijft Bommels duider in de 'Bovenbazen'. Maar dan ontstaat leven in de brouwerij, Bommel wint namelijk een weddenschap van Tom Poes. Daardoor overschrijdt zijn geld een kritische massa, treedt fusie op en moet het geïsoleerd worden. Ollies bezit verandert in een bewegingsloze massa. Bovenbaas Amos W. Steinhacker (AWS) - hij bezit 'de olie en vijfnegende van de ritssluitingen' - nodigt de heer van stand uit zich aan te sluiten bij het negental duitenpletters. Zonder twijfel is het Bommels ego dat hem noopt om met deze poenscheppers in zee te gaan, maar dit terzijde. AWS houdt OBB (Ollie B. Bommel) de spelregels van het lidmaatschap voor: 'Geef nooit geld weg. Werk slijtage in de hand, want dat bevordert de productie. Bevorder de verveling; dat schept behoefte aan nieuwe dingen. Roei de natuur uit, want natuur is onze grootste vijand. Die vernieuwt zichzelf, voel je wel.' Karmisch een niet écht jofel standpunt, toch?

Tegenstrijdigheid

Hoe valt deze tegenstrijdigheid in het gedrag van heer Olivier te verklaren? Kennen we hem niet als de heer voor wie geld geen rol speelt? In 'de Sloven' verklaart hij zelfs: 'Zonder bezit geen zorgen, zei mijn goede vader altijd. Daar heb ik mij altijd aan gehouden en daarom heb ik heel wat lichtjes op het levenspad van anderen kunnen brengen.' Bommel komt op voor de zwakkeren in de samenleving bewijst: 'We hebben het goede voor, daar kan je van op aan. Het gaat om (...) je arbeidsvoorwaarden, als je begrijpt wat ik bedoel. Zeg nu maar waar die uitbuiter woont.' En wat dacht u hiervan? 'Grote dingen zijn nooit gedaan omdat men het prettig vond. Altijd moet er een heer met geestelijk overwicht aan te pas komen; zeg nu zelf.' Is de tegenstrijdigheid in 's beren gedrag mogelijk bedoeld om ons op het belang van het achtvoudige pad te wijzen?

DDT

Gele nerfknagers teisteren Pee Pastinakels aanplant, vervolgt het relaas van Marten Toonder. Onze held, die 'alle DDT van de wereld' bezit, wil Pastinakel oprecht van dienst zijn. Hij heeft evenwel weinig vertrouwen Pee's roofspinnen, de bruine sluipers. 'Mijn taak is duidelijk; er gaat een frisse wind door de DDT waaien! De insecten zullen opkijken!' Het 'heerlijke' gespuit verandert Pastinakels terrein in een woestenij, want niet alleen de nerfknagers en hun biologische vijanden de sluipers leggen het af. Ollie ziet zijn fout in, heeft spijt en neemt zich voor spinnen uit onbesmet gebied te halen. Bovenbaas AWS steekt daar echter een stokje voor: 'De natuur werkt gratis! En gratis is een vloek! Een gruwel! Niet de natuur moet produceren! Wij moeten produceren! Wij! Wijzelf!' De kersverse Bovenbaas Ollie stort zich op een nieuw initiatief, dat wil zeggen een fabriek 'vol electronische snufjes voor de aanmaak van mechanische spinnen.' De robotspin stort zich tijdens de proefneming niet op een vlieg, maar op Bommel's linkerhand. Resultaat: een crisis in de DDT. Bovendien verliest Ollies butler Joost zijn zuurverdiende, in DDT-aandelen belegde spaargeld. 'Het gaat niet. Het zou de geldmarkt in gevaar brengen,' reageert de heer van stand op de vraag van Joost om schadeloosstelling. AWS, die je toch al niet kunt betrappen op enig gevoel van mededogen voor het lot van minvermogenden als de butler, blijft laconiek onder dit alles: 'Een bovenbaas zuigt gewoon nieuw kapitaal aan.'

> 'Waarom is er op de wereld zoveel lijden?' klaagde een leerling die erg van streek was. 'Daarvoor is geen enkele reden,' antwoordde Suzuki Roshi

Na dit debacle ruilt Bommel zijn DDT-aandelen in voor aandelen van het 'Generale Energie Syndicaat'. Het kan niet stuk, want de 'energiestukjes (aandelen red.) staan goed'. Er is zelfs een nieuwe energiebron ontdekt: het Solium. Eén gram van dat element kan een jaar lang voorzien in de energiebehoefte van een stad als Rommeldam, vertelt professor Prlwytzkofski. Zo'n gram kost wel twee kilometers vermalen landschap, maar 'men moet wat overhebben voor de vooruitgang', antwoordt onze heer op de kritiek van Tom Poes. Klinkt niet echt overtuigend en karmisch is het ook al niet kosher, maar laat ik niet te zeer vervallen in prekerige vermoedens. Kwetal vertelt de beer dat hij wil verhuizen, want de soliumwinning vermaalt zijn bos tot een woestijn. Heer Olivier vertrekt gedeprimeerd. Tom Poes, die hem volgde, heeft echter wel belangstelling voor Kwetal's nieuwe vinding. Zijn futvoeder is een 'eeuwigbeweger, die altijd blijft draaien.' Een reusachtige futvoeder kan alle energie leveren zonder er landschappen voor te hoeven vermalen, concludeert Tom snel. Bij zijn afscheid roept hij de grijsaard geruststellend toe: 'Heer Ollie zal zorgen, dat de woestijn niet verder komt.'

Ragfijn spel

Het was onverstandig de energieaandelen over te doen aan brekebeen Bommel, concluderen de andere Bovenbazen inmiddels. Bovenbaas Steinhacker is des duivels als hij hoort van de uitvinding

Wat is Mu?

van het perpetuum mobile en dat de beer de eigenaar is. De tien Bovenbazen beleggen een crisisberaad: alom ontreddering. Dit is het einde van het solium, van de olie en steenkool! Conclusie: de uitvinding moet in een kluis verdwijnen, de formule én de uitvinder moeten vernietigd worden! Ollie B. Bommel verlaat bedrukt het crisisberaad en eenmaal terug op Bommelstein neemt hij de benen om Kwetal te verwittigen over het naderende ontij. Een gorilla van de Bovenbazen volgt hem om zo achter het adres van de uitvinder te komen. Kwetal maakt zich echter ijlings uit de voeten en in het bijzijn van Tom Poes werpt de heer zich op als uitvinder van de futvoeder.

Het wantrouwen van de Bovenbazen groeit. Zij vrezen dat de Bommel een 'ragfijn spel' speelt om Baas Bovenbaas te worden. Om hem klem te zetten geven zij, tot verbazing van de vakbonden, hún werknemers een loonsverhoging van 10%. Omdat zij ook die loonsverhoging willen, komen de soliumwerkers tegen onze Olivier in staking. Zij belagen hun hongerige werkgever, die door een of andere machinatie van het negental geen beschikking meer heeft over 'gereed geld'. De futvoeder is veilig opgesloten in de kluis, maar omdat er geen fut in geld zit, draait het niet. Tom Poes heeft een list verzonnen. Als de gram solium in de kluis gestrooid wordt, gaat de futvoeder draaien en komt heer Oliviers geld in beweging en zo gebeurt het. Ollie en Tom bevinden zich in een netelige positie. Ze zijn in Bommels kluis, de futvoeder draait inmiddels op volle toeren en de massieve geldbol staat op ontploffen. Voor de kluisdeur staan de stakende soliumwerkers en de gorilla van de Bovenbazen. 'Op dat ogenblik werd de middelpuntzoekende kracht van het grootkapitaal opgeheven door de middelpuntvliedende kracht van Kwetals wiel. Met een daverende knal springt de geldbal uit elkaar. De kluis barst en de inhoud spuit als een gouden vloedgolf de lucht in.' Vreugde alom, behalve bij de Bovenbazen die zich afvragen hoe ze zich zo konden vergissen: 'Waar wilde hij (OBB, red.) heen met zijn meesterlijke zetten?' Het bevrijden van alle levende wezens, wellicht?

Dukkha

'Eind goed al goed', denkt u wellicht opgelucht. De geldregen raakt snel in vergetelheid, omdat alles duurder begint te worden. Toonder vermoedt dat de Bovenbazen daar achter zitten: '(...) minvermogenden vinden nog wel eens geld op straat en rapen het op, zonder te begrijpen, dat het waarschijnlijk door een bovenbaas verloren is, die het terug wil hebben. Ach ja, het leven van de bovenste tien is een voortdurende strijd om het hoofd boven water te houden.' Heer Bommel gaat wederom met fier opgeheven hoofd door het leven en is blij dat hij weer een heer is, voor wie geld geen rol speelt. Hij is extra blij omdat Joost terug is op Bommelstein. Als reden geeft de butler de prijsstijging met 15% op. Er gaat niets boven 'een nette betrekking, met voeding en bewassing, heer Olivier!' En Kwetal? Bommel treft hem

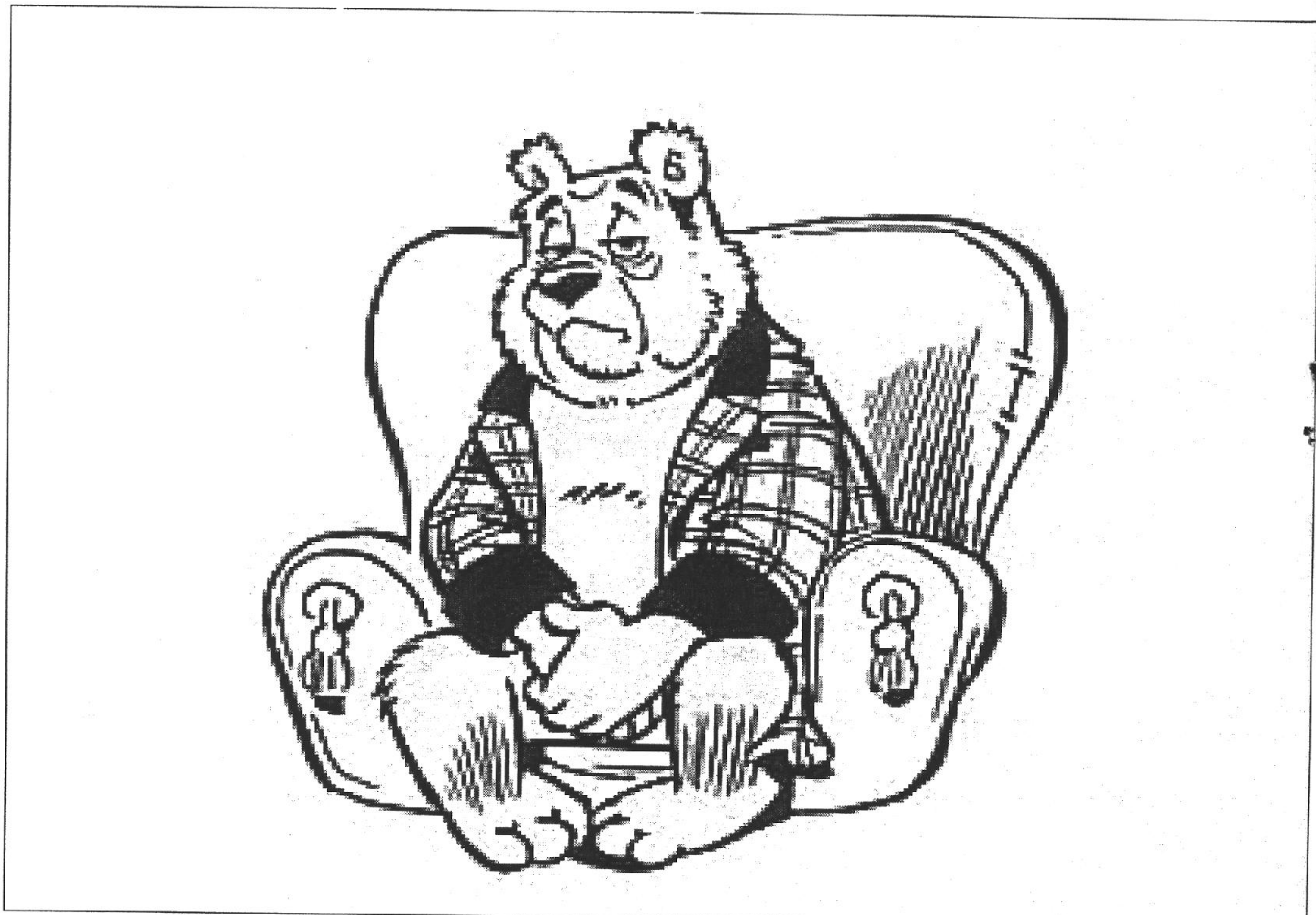

Onstuimig zat ik op mijn stoel gekleefd, en zijn edele strijd werd de mijne.

hamerend op zijn aambeeld. Hij zou de futvoeder kunnen repareren, maar Ollie wijst dit af. Verderop, op de plek waar het woud vermalen was, naast de vervallen fabriek is Pee Pastinakel bezig de grond om te woelen.

'Zonder bezit geen zorgen', zei mijn goede vader altijd

Alles is wel, maar toch een punt van kritiek op Toonders sublieme relaas. Ik mis aan het slot van deze soetra een illustratie van Ollie B. Bommel, Tom Poes en jufrouw Doddel op hun kussentje in de zendo van Bommelstein. Aldaar breken zij hun her-sens en ego over de vraag[2] van Shunryu Suzuki: "'Waarom is er op de wereld zoveel lijden?' klaagde een leerling die erg van streek was. 'Daarvoor is geen enkele reden,' antwoordde Suzuki Roshi."

Kees Moerbeek

---

[1] Marten Toonder, *Geld speel geen rol, de windhandel, de sloven, de bovenbazen*, De Bezige Bij Amsterdam, 1971

[2] Shunryu Suzuki, *Jullie zijn allemaal verlicht*, Altamira-Becht, Haarlem, 2002

Bommelplaatje

Marten Toonder, *Het uiterste gevraagd*, Amsterdam, De Bezige Bij, 1984

HOOR EN LEES VOOR

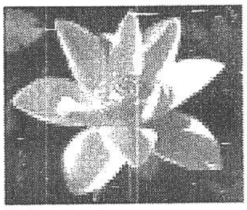

De Lotusvijver bestond in september 2002 zeveneneenhalf jaar. Dat hebben we op zaterdagmiddag 14 september 2002 gevierd met een feestje in stijl. Eerst thee met taartjes en aan het eind van de middag muziek en een toast. Oude bekenden, ook van buiten Den Haag, troffen elkaar. De middag leverde ook financieel een positief saldo op. Hoogtepunt van de middag was het onderling voordragen van favoriete Lotusvijverartikelen en andere literaria. Hoor en lees voor. Dit leverde zeer gevarieerde en verrassende keuzen op: Bellenlellen (Pjotr), Zittend Zootje (Dirk), Elsschot (Elsschot), Dagpauwoogje (Helen), Transparante waanzin (Dirk), poëzie (Wout), Politiek (Kees M.), Gedicht (Richard), Mystiek (Dirk). Je ziet het: de meest gezochte in dit alles was Dirk Beemster. Hij besloot dan ook de middag, samen met zijn vriendin Marianne Groot , met pianospel en zang.

Robert van de Roer/Jelle Seidel

Wie is het die hoort?

Le Zen

ONTDEK JE PLEKJE

Wilt u uw Oorspronkelijk Gezicht ontdekken of uw Zelf realiseren? Verleidelijk toch? Wie wil dat niet. Jan Kersschot doet in zijn 230 bladzijden dikke boek *Eén Zijn, Thuiskomen bij je-Zelf,* een poging om de lezer een glimp te laten zien van het (naakte) Bewustzijn, de Bron, het Zelf, het Oneindige, de Eénheid, het Zijn en het Oorspronkelijke Gezicht. Misschien mis ik een paar kwalificaties, maar volgens mij zijn het allemaal benamingen voor hetzelfde, namelijk de Boeddhanatuur.

Wie denkt een ingewijde te moeten zijn om de inhoud van het boek te kunnen volgen, vergist zich. Maar het leest niet als een detective of roman uit de bouquetreeks, het blijft leesvoer dat zwaar op de maag ligt. Wie vreest zich tijdens het lezen stevig aan zijn stoel vast te moeten klampen om maar niet weg te zweven, vergist zich ook. Jan Kersschot is duidelijk: om in contact te komen met het Zelf hoef je geen exotische dingen te doen. Feitelijk hebben we met dat Zelf al contact, alleen zijn we ons dat niet bewust en doen we er te weinig mee. Het boek legt uit waarom en geeft een remedie. Ook bevat het praktische oefeningen om een glimp van dat Oorspronkelijke Gezicht te ontdekken.

Toen we nog als foetus in de baarmoeder leefden, waren we ons nog niet bewust van het verschil tussen ons en onze omgeving, zo vertelt Jan Kersschot. Als pasgeboren baby's waren we nog louter bewustzijn. Onze aandacht was open. We plakten nog geen etiketjes op de dingen die we waarnamen: een babyvoetje, een moederborst en onbegrijpelijk gebrabbel: 'gossiepossie wat ben jij een lekker ding!' Aan dit Hof van Eden kwam rap een einde. Om een lang verhaal kort te maken. Om te overleven ontwikkelden we een 'ik'. Dat lijkt een soort centrale computer met plaatjes van de werkelijkheid, sterk ingekleurd door waarnemingen, meningen en oordelen van ouders, van andere 'opvoeders' en onze eigen ervaringen. Alles wat we in ons leven ervaren wordt ingepast in dit wereld- en zelfbeeld. Kersschot omschrijft het als de 'rol die we spelen in de film spelen die we "mijn leven" noemen.' Dit 'ego' gedraagt zich als de kapitein van ons geest-lichaam. Zijn stuurhut is ons brein. Hij krijgt steeds meer arrogante en dictatoriale trekjes, is een brombeer en vergalt bij tijd en wijle ons leven en dat van een ander. Het kan niet uitblijven dat het schip op de klippen dreigt te lopen. Om die klippen te omzeilen, of om er af te

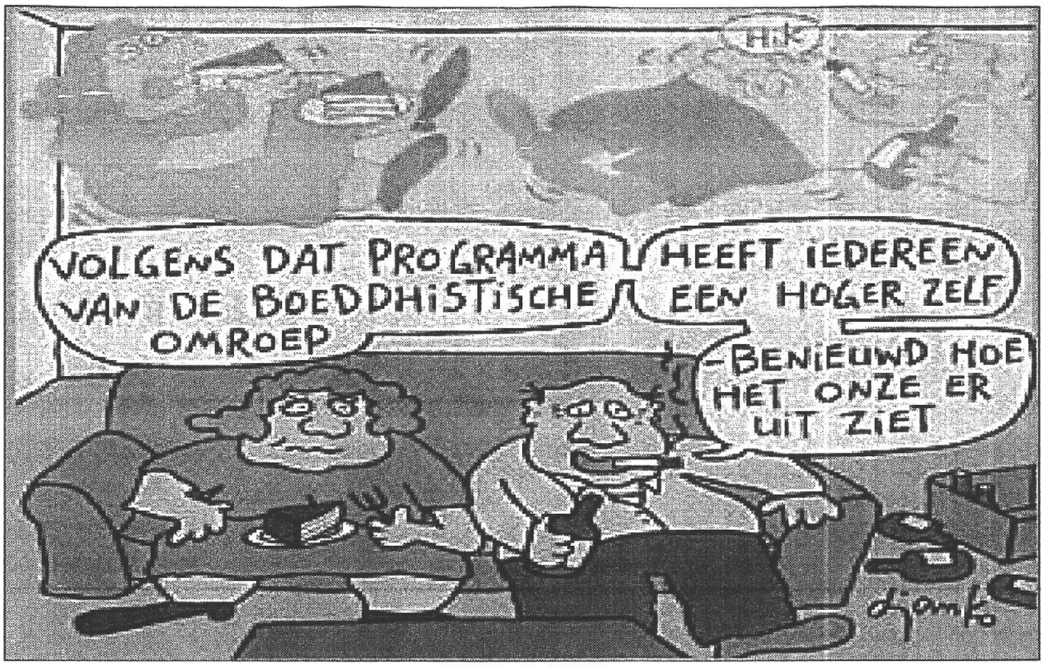
HIK
VOLGENS DAT PROGRAMMA VAN DE BOEDDHISTISCHE OMROEP
HEEFT IEDEREEN EEN HOGER ZELF
-BENIEUWD HOE HET ONZE ER UIT ZIET
djamko

uit:VPRO-gids 2002/49

komen eenmaal vastgelopen, gaat de kapitein op zoek naar de Hof van Eden. De zoeker denkt het te vinden in sex, drugs, rock&roll, in politiek, religie, spiritualiteit, new age, in de Lotusvijver, noem maar op… en huppekee alles gaat in de biobak die 'ego' heet. Een doodlopende weg, want het werkt voor geen meter.

Eigenlijk zijn wij mensen niet anders dan vergeetachtige brildragers, op zoek naar onze bril, zo lijkt de auteur te beweren. Het Zelf, het Oorspronkelijke Gezicht, de (naakte) Werkelijkheid enzovoorts, we 'zitten' er met onze neus bovenop! Waar het om gaat is de horizon van ons 'ik' te verruimen om het Zelf te realiseren. Daar zijn geen rare strapatsen of allerlei spirituele rimram voor nodig, zoals ik al eerder schreef. Ook hoeft het 'ik' niet radicaal afgebroken te worden, maar het moet wel zijn plaats weten. Jan Kersschot: 'Het ego is een heel natuurlijk en nuttig deel van het menselijk leven en we dienen te weten dat het niet per definitie "fout" is. Om praktische redenen hebben we het nodig. Het is alleen beperkt en het is onze onterechte identificatie ermee die ons ervan weerhoudt het oneindige te zien. Zolang we geloven in de dagdroom van onze menselijke gestalte zal het ego nooit helemaal oplossen.' Ik kan er niet om heen, door de knietjes, zitten op dat kussentje en met een grimlach naar de bekende oploskoffie-commercial: 'Een moment voor je-Zelf, een moment voor je Boeddha!'

Kees Moerbeek

Jan Kersschot: *Eén Zijn, Thuiskomen bij je-Zelf*, Ankh Hermes, Deventer 2002

daar zit ik mee

Tijdens het zitten word ik mij bewust van zeer veel onrust en het verlangen om op te staan, om alles te doen behalve zitten. Hoe kan ik hier mee omgaan?

Soms is opstaan of zelfs hardlopen en dansen een goed idee. Ik vroeg eens aan een Japanse Zenmeester wat hij dacht dat wij westerlingen zouden moeten leren. En tot mijn verbazing antwoordde hij 'How to move!' Tegenwoordig leiden veel mensen een zittend bestaan en misschien is het dan wel wat mal om als oefening weer stil te gaan zitten. In een traditioneel trainingscentrum wordt vaak hard gewerkt en is er dus sprake van een balans tussen fysieke beweging en zazen. In Salt Lake City ging ik vaak met Roshi naar de gym; in Uithuizen is het schoonmaken en opknappen van het gebouw al een goede work-out. Zo kan een deel van onze onrust maar beter productief gemaakt worden.

Maar als je eenmaal besloten hebt om te gaan zitten, is het meestal beter om zolang te blijven zitten als je je voorgenomen had. Het is juist een belangrijk deel van zazen om te merken hoe onrustig we eigenlijk zijn. Gedachten, herinneringen, ideeën en gevoelens van allerlei aard jagen constant door ons heen. Vaak wordt ons handelen daardoor bepaald, zonder dat we er veel van in de gaten hebben. Als we echt iets in ons leven willen veranderen, zit er niets anders op dan onze geest eens goed te bestuderen. En dat lukt meestal beter als je stil zit. Net zoals je de beweging van vogels beter kan waarnemen als je je verrekijker niet beweegt. Het probleem is natuurlijk dat we niet altijd leuk vinden wat we zien. We kennen onszelf op een bepaalde manier en het is niet gemakkelijk om dat kader te laten varen. Maar wanneer je dat eenmaal doet, is het een verademing. Er blijkt dan ruimte genoeg voor al de onrust van de wereld!

Tenkei

Heb je ook een vraag die je Tenkei Sensei wilt stellen? Dien hem in bij de redactie!

OPENING ZEN RIVER UITHUIZEN

Op zondag 24 november 2002 vond de inwijding van Zen River te Uithuizen plaats, de nieuwe vestiging van Tenkei Sensei en de zijnen. De Lotusvijver was erbij.

Het is een U-vormig gebouwencomplex op een flink stuk grond aan de Oldörpsterweg no. 1, net buiten de stad. Er was tussen elf en drie uur een ontvangst en een receptie, een inwijdingsdienst en een lunch. Tachtig tot honderd sanghaleden, partners en belangstellenden waren komen opdagen. De zeer ruime parkeergelegenheid buiten het complex stond vol auto´s. Wij konden onze auto al bijna niet meer kwijt. In de tussenhal links van de garderobe, direct na binnenkomst in de hoofdvleugel, was een stelling neergezet om alle cadeaus te etaleren. Er waren de gebruikelijke praktische en minder praktische geschenken. Ook waren er vele kaarten en felicitaties van bekenden en minder bekenden.

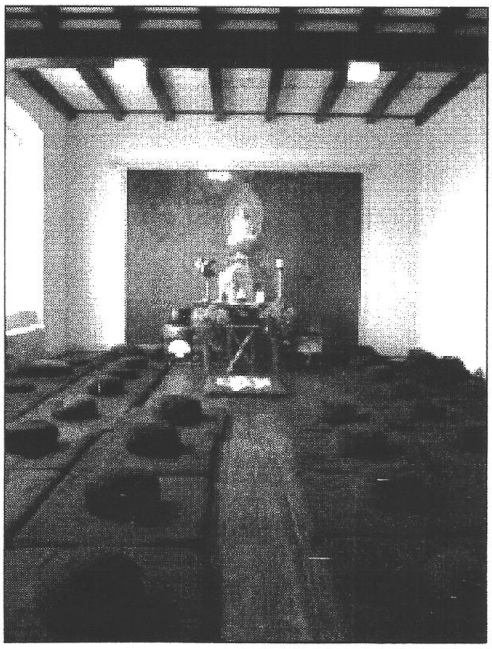

De zendo van zensen-ji

Tenkei Coppens Sensei, binnenkort officieel abt

Alles zag er, rekening houdend met de eerdere bestemming van de gebouwen als opvangcentrum voor asielzoekers, schoon en bruikbaar uit. De zendo was al netjes ingericht, de ruime en goed toegeruste keuken was gebruiksklaar, terwijl de diverse logeerkamers op orde waren. Aan de diverse tuinen en boomgaarden moest nog het nodige worden gedaan. Van de kippen in het kippenhok achter het complex moet de eierproductie nog op gang gebracht worden. Wie weet, gaat dat vanzelf als de meimaand straks aanbreekt. De vaste bezetting van doorgaans acht tot tien mensen had in een dag of tien veel voor elkaar gekregen. Ze moeten wel dag en nacht gewerkt hebben.

De mogelijkheden van het centrum zijn legio. Schuin tegenover de zendo op het parterre is er een kleinere zendo, voor gesprekken en instructies. Er is een ruime eet- en gezelschapsruimte en op de eerste etage een flinke zaal voor yoga en andere activiteiten. Tussen oud- en nieuwbouw is er een serreachtige gang, die uitstekend geschikt is voor het serveren van maaltijden. Daar heb je de ruimte om staande wat te eten en te praten.

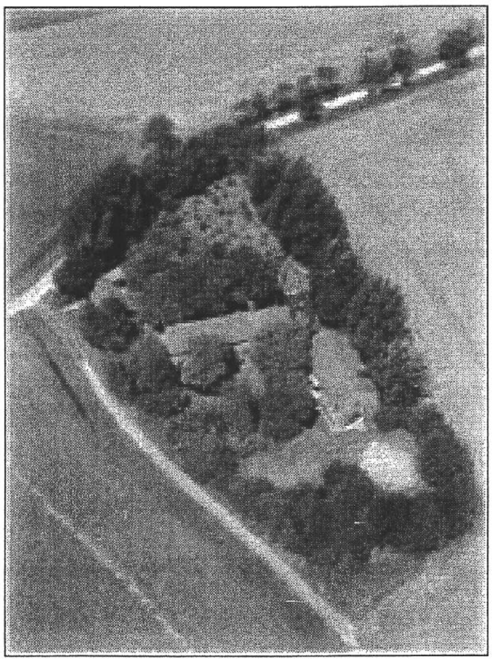
luchtfoto zensen-ji

Tenkei Sensei, zijn vrouw Tammy en de monniken Peter den Hollander en Anjo Kasman waren moe maar voldaan. Sensei sprak aan het eind van de receptie nog een kort dankwoord uit voor iedereen die, op welke wijze dan ook, had meegeholpen aan het bereikte doel. Sensei verzuchtte, dat Tammy en hij nu, na al hun omzwervingen, hun koffers eindelijk konden uitpakken en wegbergen op de (ruime) zolder.
De ceremonie in de overvolle zendo duurde ongeveer een half uur en verliep in een blije en gepaste sfeer. Sensei liep, terwijl de aanwezigen in de Zendo de namen van alle aartsvaderen vanaf de Boeddha aanriepen, met een soort wijwaterkwastje het complex rond om alles met water te besprenkelen en te zuiveren. Na deze officiële plechtigheid kon iedereen zichzelf bedienen van door Tammy bereide vegetarische gerechten. Daar hoorde ook een glas wijn of flesje bier bij.

Het plan van Tenkei Sensei om een zencentrum te stichten is nu verwezenlijkt. Het programma voor 2003 staat al vast. De redactie wenst de stichters van Zen River vele succesvolle jaren toe.

Richard Lichtendahl

CAN I SPEAK TO THE CONTROLLER

PLEASE

'Meester, bent u thuis? ....Ja. .... Meester, bent u wakker? ......Ja! .....Wel, laat u niet bevangen door al die anderen.....Nee!'

We schrijven zaterdag 22 november, vijf over half vijf in de middag. Kanzeon Centre, South Temple, Salt Lake City. Genpo Roshi citeert zenmeester Zuigan in de finale van zijn vierde en laatste zaterdagworkshop 'Big Mind' van zijn 'Monthlong 2002'.

Genpo spreekt tot zo'n kleine vijftig meesters waarvan de meeste zich nog maar zo'n vijftien minuten realiseren dat zij inderdaad meester zijn. Verwonderde maar toch ook begrijpende blikken vormen zijn beloning. We werken ons nog even door the 'great fool' heen en in bescheiden euforie gaan we uiteen. Dat wil zeggen: ik blijf nog even zitten. Want de Big Mind-Monthlong' zit er op. Ik ben doodmoe. Van het Engels. En verward. Van het positieschuiven in mijn geest. En benauwd. Over wat komen gaat. Want hoe krijg ik deze schat netjes mee naar Nederland? Hoe doe ik recht aan deze grote kennis in mijn kleine leventje?

Opzet

Genpo Roshi experimenteert sinds eind jaren negentig met Big Mind. Sinds vorig jaar doet hij dat onder meer in een training van één maand. In zo'n maand faciliteert hij drie uur per dag een groep studenten met een mix van dharmatalk en een reis door ieders eigen hoofd langs stemmen die, omdat ze daartoe door Genpo worden uitgenodigd, zich zonder enige terughoudendheid laten gelden. Genpo combineert zo de overdracht van oosterse kennis van zen met westers inzicht in de werking van de geest. Hij boekt werkelijk opzienbarende resultaten. Koans, waarvan je als rechtgeaard zenstudent dacht dat je daar toch zo'n slordige tien jaar op moest zitten, worden door nieuwelingen met een grijns en wat verwondering over de verwondering van oudgedienden, doorgeprikt. Voorbijgangers van de straat boeken, mits niet bedolven onder al teveel kopzorgen, doorgaans meer resultaat dan geoefende zen-gasten.

Naast drie uur Big Mind in de namiddag, moesten we 's ochtends gewoon zitten en kregen we in de voormiddag onderricht in de werking van de onontkoombare sabota-

Be the Big Bommelmind

ge van ons ego-systeem. 's Avonds was het zitten en luisteren naar de lessen van docenten in opleiding. Op zaterdag werden er workshops voor beginners gegeven. Wij als maandstudenten schoven dan aan om te zien hoe nieuwkomers zich in een handomdraai door diepe dalen en langs verlichte pieken van 'zijn' bewogen. Allen aan de hand van de meester die met compassie en zichtbaar plezier de dans leidde en niet naliet om steeds opnieuw te melden dat een vogel twee vleugels heeft en zen drie pijlers: inzicht, zitten en het onderhoud met de meester.

Van tweeën één

Rond het middaguur kwam dagelijks de klap van onderen. Met 'Bridging the I - System' van Professor Stan Block werd ons haarfijn uitgelegd hoe vernuftig ons ik-systeem het elke keer weer voor elkaar krijgt de illusie van een eigen 'ik', afgezonderd van al het andere, in stand te houden. Van mijn geboorte af aan heb ik een 'ik' gecreëerd om mij te handhaven in de wereld. Dit 'ik' past zich aan, slooft zich uit, verdedigt zich met hand en tand en slikt ieder nieuw idee waar het mogelijk zijn voordeel mee kan doen. Alles om maar overeind te blijven. Zelfs aan lovenswaardige zaken als naastenhulp, solidariteit of eerlijke ruil zit een luchtje. Mijn 'ik' doet er alleen maar aan mee, als mijn 'ik' daar eigen garen bij spint of in elk geval het perspectief daarop blijft bestaan. Hoeveel relatieadviesboeken zijn er niet geschreven over het basisprincipe van geven en nemen tussen twee 'ikken'? Terwijl alleen het loslaten van het eigen 'ik', de toegang verschaft tot waarachtige harmonie tussen u en mij.

Professor Block, vanaf dag twee voor ons en iedereen 'Stan', maakte ons duidelijk dat er twee zaken zijn waar ons 'ik' niet tegen is opgewassen. Eén is inzicht in hoe ons 'ik' werkt. Daar weet ik inmiddels alles van. Maar veel belangrijker nog is punt twee. Het gaat om 'in het moment zijn'. En dat is een kwestie van oefenen. En dat oefenen, dat hebben we gedaan! We hebben kaarten gemaakt van onze gedachten. Wat wij ons wensten en wat wij daarmee uitsloten. We hebben kaarten gemaakt van hoe wij onszelf het liefste zagen. Wat we daarin begeerden en wat we daarmee afstootten. We hebben kaartjes gemaakt van onze dromen... En elke keer opnieuw bleek dat 'ik', ik bedoel ik, overloop van begeerten, voorkeuren, oordelen en kronkelige gedachten. De één na de ander. Het houdt gewoon nooit op. Het is werkelijk onbegonnen werk om daar doorheen te breken.
'Ach' zei Stan dan, *'Het is gewoon een kwestie van weer terug gaan in het moment...Hoor de geluiden, zie de beelden, ervaar je lichaam en wees je bewust van je gedachtestromen... Veel meer is 't eigenlijk niet'*.
En dan deed hij ons voor hoe het hem keer op keer niet lukte. Of ci-

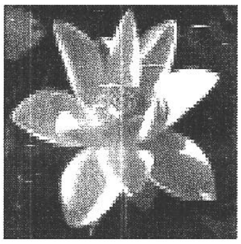

teerde hij een oude meester: 'Het is water dragen en houthakken,' of ook wel 'rijst pellen, rijst pellen, rijst pellen.'
Dat was dus de klap van onderen. De klap uit de wereld van wetenschap en relatieve waarden. Om drie uur kwam de klap van boven en alle andere richtingen. Genpo legde niet uit. Hij vroeg je je stoel te verschuiven, je ego even aan de kant te doen en zei daar dan '*alsjeblieft*' bij omdat hij wist dat 'alsjeblieft' heel goed werkt als je iemand iets vraagt.

Controller

Hij ging dan zo zitten op zijn regisseursstoel, vroeg of er nog vragen waren en vertelde dan en vertelde en vertelde verder. Uren en uren achter elkaar. Over verlichting. Over gevangenissen. Over oude meesters en onnozele monniken. Over ons en over zijn hondje. Over zijn decennia lange eenzame tocht temidden van tientallen studenten die luisterden en oefenden, maar nooit werkelijk begrepen. Over zijn agressie. Zijn frustratie. Over naijver. En over zijn vrouw. Over Maezumi en zijn Genpo's dharmabroer Bernie Glassman. Over jaartallen (mijn god, wat is die man precies in jaartallen!). En over de intimiteit van de relatie tussen een meester en zijn opvolger. En elke keer als ik werkelijk dacht we hier met gewoon een boeiende egotrip te maken hadden van een uitgerangeerde zenmeester, dan kwam ie uit de hoek met....ja, waarmee eigenlijk? Dan merkte ik dat deze man het vermogen heeft om in één en hetzelfde moment volledig betrokken en volledig onverschillig te zijn. En dan niet even voor een uurtje of zo. Maar 'twenty four seven', zoals ze in Amerika zeggen. De hele dag door. En dan was het: ...

'*Let's do some work. Can I speak to the controller please?*'

We oefenden gedurende de maand regelmatig in twee- en drietallen en hier in Nederland wil ik er graag mee verder. Plannen voor een Haags oefengroepje en een platform van mensen in Nederland die er mee willen gaan werken cirkelen wat rond. Ik twijfel sterk of het hele systeem werkelijk ergens over gaat. Maar hoe sterk ook, ze is niet sterker dan de twijfel aan mijzelf. En ik geloof al heel lang dat ik besta.

Simon de Boer

Bovenstaand artikel is de eerste helft van een langer artikel. In de volgende Lotusvijver wordt het tweede deel afgedrukt. Kunt u zolang niet wachten? Maak dat dan kenbaar op het e-mailadres hieronder, dan ontvangt u het artikel per e-mail.

Simon zoekt kandidaten om mee te oefenen. Belangstelling? Mail boside@zonnet.nl

DE VLOER
deel I

KONIJNENBOUT

AVONTUREN IN HET HOGE NOORDEN

In mijn vorige leven zat ik in december altijd in de Noorder Poort. Toen wist ik nog hoe het allemaal moest: met een Rohatsu 's ochtends om 3 uur opstaan en om 11 uur 's avonds naar bed. Het harde zenleven, waarvan we ons allen zo'n verschrikkelijke voorstelling maken. En terecht, want vooral voor senioren zoals ik, is zo'n zware zentraining een opgave (net zoals het Leben-an-Sich' een opgave is). Het leven in zenkloosters en zentempels in ons vrije Westen is geïnspireerd op de discipline in de Japanse zenscholen, instituten waar jongelui een driejarige opleiding volgen om hun vader in een van de kleine 6000 tempels daar te kunnen opvolgen.
Maar ik, ouderling en vaderloos, wat moet ik daarmee?
De ambitie om zenleraar te worden heb ik na een paar jaar studeren afgezworen. Ik zag op een verlicht moment in, dat ik daar niet alleen ongeschikt, maar ook te rebels voor was. En met mijn machtswellust kon ik tussen het makke zenvolkje evengoed wel uit de voeten. Mijn missie was 'silence please' en met vloeken en fluisteren maakte ik mij onbemind (waarom zijn er nog mensen die van mij houden?).
Waarom zes dagen lang achttien uur zitten en lopen, koan kauwen, afzien en moe worden? Of ging het me alleen om die luttele seconde waarin een ijskoude wind door de openstaande ramen de zendo verkilde, iedereen rilde en ik me afvroeg wat ik hier deed en dat het echt de laatste keer was en dat ik huilde omdat ik niet tussen donsdekbedden in de zachte armen van mijn aller-, allerlieftalligste lover girl lag?
Was dit het alternatief voor de kerstgekte, de kerststress, de koop- en gezelligheidsmanie die ik in december dacht te moeten ontvluchten?

En toen opeens... (nou ja, opeens?) was daar de Zen River tempel (vanaf nu Zensen-ji te noemen). Eindelijk een plek, waar ik me als een man opgegroeid in de Kanzeon Sangha, thuis zou kunnen voelen. Eindelijk hoefden we niet meer naar Salt Lake City om te ontdekken dat het niet daar, maar hier moet gebeuren. Wat een geluk!

Met twee zware koffers en een rugzak stap ik in Groningen uit de trein. Het wieltje van de ene koffer begeeft het en terwijl ik de koffer over het perron sleep, hoor ik dat de trein naar Roodeschool uitvalt vanwege materiaalschade. Geen bladeren op de rails, maar vocht in het remsysteem. Dan maar een kopje thee.

In de stationshal heb ik mijn eerste schoonheidservaring die iedereen met me kan delen als hij zijn blik naar boven richt. Net een moskee.

'Heeft u ook kruidenthee?' vraag ik aan de struise Groningse die me komt bedienen.

'Ja, met aardbeien- en bananensmaak', antwoordt ze kortaf.

'Geeft u mij maar de zomerkoninkjes, het is tenslotte al weer tijd voor de Elfstedentocht.'

Dat had ik niet moeten zeggen. Ze loopt duidelijk geërgerd weg, terwijl ik me realiseer dat ik niet in Friesland, maar in Groningen ben. Mensen, zulks gebeurt me nu altijd en overal. Als ik in Den Haag ben, doe ik als Amsterdammer en andersom. Zenkringen, waar liefde en mededogen de boventoon voert, zijn daarom wellicht de enige plekken op de wereld waar ik mij kan handhaven en waar ik getolereerd word. Ik laat mij de kruidenthee smaken.

Op het station Uithuizen is geen kip, geen telefoontoestel te bekennen. Wel staat er een taxibusje te wachten op reizigers naar Doodstil en de jonge chauffeur is zo vriendelijk zijn mobieltje te lenen. Hoe werkt zo'n apparaat? Ik ken de prachtmelodieën die het voortbrengt, ik herinner mij zelfs Roshi's mobieltje (Alle Menschen werden Brüder) dat ook tijdens zazen-perioden ons allen deed ontwaken.

'Hoe moet ik lopen?'
'...'
'Hoe lang is het lopen?'
'...'
'Ik heb twee zware koffers bij me.'
'...'
'O'

Het was donker en het regende. Het Hoge Land, kleiput en land waar de Brinta groeit. Vanaf de Waddenzee woei een koude Noordenwind, helemaal van de Noordpool over het barre land van herenboeren. In die verlatenheid sleepte ik mij voort over de Oldörperweg naar lichtjes waarvan ik hoopte dat ze van Zensen-ji afkomstig waren. In de verte kwam me brullend over het landweggetje een grote trekker met reusachtige ploegscharen tegemoet. Ik dook in de wal en werd meedogenloos bespat door modderig water.

Dan de oprijlaan naar de hoofdingang. Monnik Liz doet blij open. Ik ben er en blijf er de hele maand december.

'Nu is het genoeg, ik stop ermee.'

Op het buffet waar de lunchwaren zijn uitgestald, ligt alweer rookworst die is overgebleven van de erwtensoep die de deelnemers van de Rohatsu werd aangeboden. Een aantal deftige Haagse dames wendden toen geschokt hun hoofd af van dit een zentempel onwaardige tafereel.

'Vlees in een klooster, dat is toch shockerend? Zijn wij er immers om alle levende wezend te redden en de eerste gelofte gaat over niet-doden?'

'Lieverd, dat is een Hinayanistische opvatting. Dat veel te streng. Voor

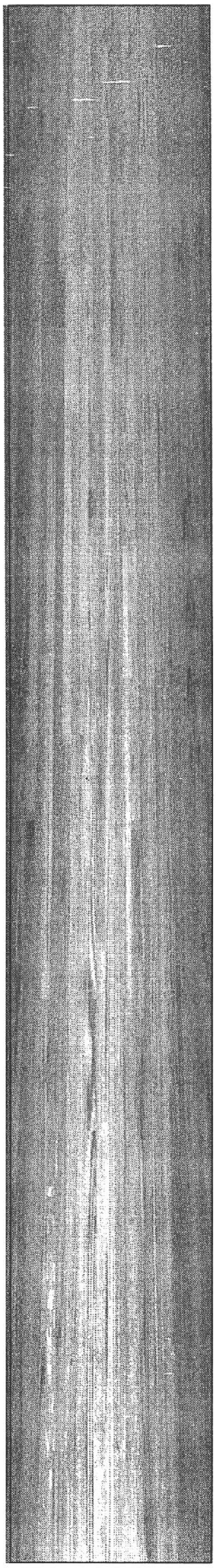

je het weet, beland je daarmee in fundamentalisme en andersoortige haarkloverijen. Zen is gebed in de rivier van het Mahayana, het grote voertuig en is wat dat betreft wat soepeler. Zelfs slagers kunnen nog verlicht worden, en weet dat elk mens in staat is om te doden. Waarin verschillen wij met een moordenaar? Als tijdens de Tachtigjarige Oorlog onze voorvaderen de Spanjaarden niet met grof geweld hadden verdreven, zouden niet wij, maar zij hier nu zitten. Wees daarvoor toch dankbaar.'
Ik kauw vriendelijk op het stukje rookworst (er was ook roggebrood met spek). Ik heb haar niet kunnen overtuigen, want ze neemt een broodje waar ze - nog steeds geschokt, want ze schokt - twee plakken kaas op legt.

De negen vaste bewoners van Zensen-ji kijken tien dagen later allen tegelijk op, als ik zo luidruchtig protesteer tegen de voortdurende stroom vlees, niet eens van geweldige kwaliteit, want het is allemaal uit de plaatselijke Aldi gehaald. In de eerste week van december vroor het even en de bulksupermarkt gooide ogenblikkelijk zijn rookworsten in de aanbieding (25 rookworsten voor slechts 25 euro). Dat de Rohatsu-deelnemers daarvan niet geschranst hadden, was geen reden ons al dagenlang te straffen met rookworst, dat bovendien steeds taaier ging smaken.
'Vanaf nu ben ik fundamentalistisch vegetariër.'
Ben je een waarachtige volger van de Weg, als je je principieel opstelt? Waar blijf je dan met je Mahayana? Als ik op mijn kussentje zat, kwelden mij deze vragen. Ik bleef het maar niks vinden, al dat vlees; niks voor in een klooster. In de Noorder Poort heb ik nooit een flintertje vlees bespeurd, nooit werd er gelogen en de monniken mochten tijdens hun unsui-training (3-5 jaar) geen seksuele omgang hebben. Hier hadden acht van de negen bewoners een relatie met elkaar; parenzen. Een Rohatsu begon in Uithuizen gewoon om vijf uur en om half tien lag ik te snurken. Een slappe zooi, vooral ook toen ik hoorde dat toekomstige abt Tenkei Sensei dokusan gaf in cafeetjes in Appingedam en de hoofdstad Groningen.

Ik bleef met deze koan worstelen tot – wonder boven wonder – het Kerstmis was. Natuurlijk werd ik in het kader van mijn persoonlijke kerstontstressing gevraagd de kerstboom op te tuigen. Het resultaat, een kale tak met wat zilverdraad en dode bladeren kunstig eronder geschikt, werd door de sensei afgekeurd, waarop zijn gade een Poolse kerstboom optuigde; een ordinaire spar met op alle takken dikke repen wat, ja, wat! Dat was geen wonder. Het wonder gebeurde echter tijdens de maaltijd op het moment dat het konijn werd opgediend. Ik zou me asociaal opgesteld hebben deze kostelijk en met veel moeite en liefde door de sensei zelve bereide bout aan mij voorbij te laten gaan.

Onvoorstelbaar dat ik toen onthechtte aan een ieder vast aangenomen mening. Ik, die tijdens een middagzitting midden december in huilen was uitgebarsten toen er door jagers op konijnen gejaagd werd en er drie, vier schoten duidelijk hoorbaar in de zendo klonken; ik, die in januari uit wroeging op de Partij voor de Dieren stemde, ik schepte op en at, smakte zelfs, merkte dat het vet langs mijn kin op mijn rakusu drupte, herkauwde, genoot van de flauwzoete smaak vaan het boutje, liet me voor een tweede keer opscheppen. Met een diepe zucht liet ik mij tegen de zitting van de stoel achterover glijden, legde mijn twee handen voldaan op mijn buik en zei verlekkerd: ‘Wat lekker.’

Dan besef ik dat ik nooit meer naar de Noorder Poort zal gaan voor een Rohatsu. Nu weet ik dat Zensen-ji de plek is waar ik mijn zentraining zal voortzetten. Voor een man van mijn leeftijd is het parool vanaf heden ‘genieten’ 1)

Dirk Horai Beemster

1) Dat ik de volgende dagen last had van buikkramp, laat ik hier even buiten beschouwing, maar dient, om de waarheid geen geweld aan te doen, toch vermeld te worden.

ZEN RIVER
Oldörpsterweg 1, 9981 NL Uithuizen
Tel: (0595) 435039 Email: zenriver@zenriver.nl
Web-site: www.zenriver.nl

Internationaal Centrum voor Zenboeddhisme
o.l.v. Tenkei Coppens Sensei

Dagschema met o.a. zazen, daisan en diensten.
zaterdag t/m woensdag 5:30-8:00 uur en 19:30-21:15 uur
Zondag ook 10:30-12:30 uur, Woensdagavond dharma-toespraak
Verder practice weekends, workshops en sesshins

Kanzeon Sangha
Nederland

Secretariaat:
Krayenhoffstraat 151,
1018 RG Amsterdam
020-6276493

Wekelijkse zazen bijeenkomsten

Amsterdam Nico Tydeman *020-6276493/ 6851983*; ma. t/m vr. 8.00 - 9.00, di. 20.00 -22.00 do. 20.00 - 22.00
Apeldoorn Christiaan Kruijff *055-5417251*; di. 20.30 - 22.00
Den Bosch Stefan Coppens *073-6427009*; di. 20.00 - 22.00, do. 20.30 - 22.00
Den Haag Kees van de Bunt *070-3504601*; ma. 21.00 - 22.45, wo. 7.00 - 8.00, 9.30 - 11.15, 19.00 -20.45, 21.00 - 22.45, vr. 9.30 - 11.15
Den Haag Helen Pelder *070-3604305* wo.20.00 - 22.00
Enschede Toon Fugers *074-2434551*; ma. 20.00 - 22.30
Hoorn Dirk Beemster *0229-217855*; ma. 20.00 - 21.30, di. 20.00 - 21.30, do. 20.00 - 21.30
Rotterdam Bert Verwijs *078-6317606*; ma. 18.15 - 20.00, 20.15 - 22.00
Zutphen Hans Fischer *0575-546647* wo. 20.00 - 22.00

Tekst?

Mijn tekst
is zo vaak
veranderd,
dat alles wat
ik zou
schrijven
op onzin
ging lijken.

Martin